

ภาพสะท้อนทางสังคมจากองค์ประกอบเชิงซ้อนในวรรณกรรม : กรณีหนังสือ “สังข์ศิลป์ชัย” ฉบับภาคใต้

Social Reflection through the Composites in Literature : A Study on the Book “Sangsilpachai : The Southern Edition”

ณรงค์ศักดิ์ ราวะรินทร์¹, วิทยา บุษบงศ์², ชวนากร จันนาเวช³
Narongsak Rawarindra¹, Witthaya Busabong²,
Jawanakorn Channawej³

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้เป็นการศึกษาวิเคราะห์ภาพสะท้อนทางสังคมจากองค์ประกอบเชิงซ้อนในวรรณกรรม หนังสือบุตเรื่องสังข์ศิลป์ชัย ฉบับสถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ ลักษณะคำประพันธ์ที่พบเป็น กาพย์สุรางคนางค์ 28 และ กาพย์ยานี 11 จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องทำให้พบว่าวรรณกรรมเรื่องสังข์ศิลป์ชัยที่นำมาศึกษานั้นส่วนใหญ่มักจะเป็นวรรณกรรมจากลุ่มน้ำโขง และการใช้เพื่อความบันเทิงหรือวัฒนธรรมด้านอื่นที่ปรากฏชัดเจน เช่น หนังสือประโมทัย ภาพจิตรกรรมฝาผนังในสิม แต่เมื่อคณะผู้ศึกษาได้ทำการสืบค้นข้อมูลเอกสารพบว่าการใช้วรรณกรรมสังข์ศิลป์ชัยในพิธีกรรมภาคใต้ เช่น โนราโรงครู (ไหว้ครูโนราห์) ในตำบลท่าแค อำเภอมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง และใช้เรียกชื่อท่าแร่หนึ่งในการรำโนราห์ด้วยการศึกษาภาพสะท้อนทางสังคมที่ปรากฏในเอกสารโบราณฉบับดังกล่าวพบว่า เมืองค์ประกอบเชิงซ้อน 9 ประเด็น ได้แก่ 1) การเอาตัวรอดของตัวละครประกอบ 2) ภูมิทัศน์บ้านเมือง 3) การพนัน ได้แก่ สกา การเล่นที่สามัญชนไม่รู้จักและสกาการเล่นของชนชั้นสูง 4) ด้านพิธีกรรม ได้แก่ การปลงศพ การขอขมา การรับขวัญและพิธีผีลิเหวตา 5) ความเชื่อโชคลาง ได้แก่ ดวงดาวและคำทำนาย จิ้งจกตก และการเขม่น 6) อบายมุข 7) สีนบน 8) การรักษาพยาบาลและ 9) ตลาด

วรรณกรรมเรื่องสังข์ศิลป์ชัย อาจมีแพร่กระจายไปทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทยหรือซึ่งอาจปรากฏนอกเหนือพรมแดนแห่งรัฐในมิติประเทศของภูมิภาคอาเซียนหากแตกต่างกันเพียงด้านฉันทลักษณ์และกลวิธีในการแต่งในแต่ละท้องถิ่น ในแต่ละวัฒนธรรม หรือแม้แต่กระทั่งนามที่เรียกขานเท่านั้น

คำสำคัญ : ภาพสะท้อนทางสังคม, วรรณกรรม, สังข์ศิลป์ชัย, ภาคใต้

¹ Researcher, The Research Institute Northeastern Art and Culture, Mahasarakham University.

² Academician, The Institute for Southern Thai Studies.Thaksin University.

³ Ancient alphabet personnel. The Research Institute Northeastern Art and Culture, Mahasarakham University.

Abstract

This research purposively studied and analyzed social reflection through the composites in literature of the Book “Sangsilpachai” code อ.150.064, from the Institute for Southern Thai Studies, Thaksin University. The book is composed of poems called Kab Surangkanang 28 (a poem with 28 syllables per line) and Kab Yanee 11 (a poem with 11 syllables per line). Related works indicate that “Sangsilpachai” was mostly found in Mekong Basin communities and used for entertaining and cultural purposes. Nang Pramo Thai, the paintings on the wall of the assembly hall (Ubosot), etc. serve as examples. However, after studying the related works, the researchers found that “Sangsilpachai” also was found in several southern ceremonies such as Nora Rongkru (showing gratitude to the Nora’s master) in the khae snbdistricr, Amphoe Mueang, Patthalung province and was used as the name of a pattern of the Manora dance. In this regard, the study indicated that the social reflection in this ancient book consisted of 9 major composites: 1) the character’s survival; 2) the landscape; 3) the gamble i.e. Saka, the gamble popular amongst the elites but unfamiliar to the commoners; 4) the ceremonies e.g. a funeral, admission of guilt, consolation, and sacrifice; 5) the belief in the superstition e.g. astrology and prophecy, the falling gecko, and eye twitching; 6) allurements; 7) the bribery; 8) the health care system; and 9) the marketing system. The Sangsilpachai book is spread throughout all regions of Thailand and even across the borders to the nearby countries of the ASEAN, though the prosodic patterns and techniques may be different according to specific locations, cultures, or how it is referred to by local people.

Keywords : social reflection, literature, Sangsilpachai, the southern part

บทนำ

ในการศึกษาวรรณกรรมเรื่องสังข์ศิลป์ชัยที่ผ่านนั้น มีการศึกษาในรูปแบบที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นวิทยานิพนธ์ งานวิจัย บทความทางวิชาการ หรือแม้กระทั่งมีการปริวรรตถ่ายทอด เผยแพร่กันอย่างกว้างขวางตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน โดยไม่ได้นับการทำซ้ำหรือผลิตซ้ำในอดีตโดยการถ่าย (คัดลอก) เป็นหนังสือผูกโบราณ ในวงการศึกษาและในวงวรรณกรรม ให้การยอมรับวรรณกรรมเรื่องสังข์ศิลป์ชัยนี้ว่า เป็นวรรณคดีที่มีภาษาอันงดงาม วิจิตร ถือเป็นวรรณกรรมชิ้นเอกแห่งยุค ต้นฉบับที่ได้รับความนิยมในการศึกษานั้นส่วนมากจะเป็นต้นฉบับที่ถูกปริวรรตออกมาเป็นภาษาปัจจุบันจากนักปราชญ์ ครูบาอาจารย์ ในแต่ละยุคสมัย ในแต่ละท้องถิ่น โดยเฉพาะภูมิภาคลุ่มน้ำโขง เช่น มหาสีลา วีระวงศ์ (2492-2494-2497-2512) มหาปรีชา พิณทอง (2523) พระอริยานุวัตร เขมจารี (2530) นายมัน จงเรียน (มปป.) และท่านอื่นๆ เป็นต้น นอกจากนี้ยังพบว่ามีการศึกษาวิจัยในประเด็นหรือมุมมองต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับวรรณคดี เช่น การศึกษาวิเคราะห์องค์ประกอบหลักทางวรรณกรรม ประกอบด้วย 1) รูปแบบฉันทลักษณ์ ขอบในการแต่ง โครงเรื่อง ฉาก ตัวละคร แนวคิด/ทัศนะ สุนทรียภาพทางภาษา ผู้ที่ศึกษาในประเด็นหลักดังกล่าว เช่น ประคอง เจริญจิตรกรรม (2541) และชัชวาล โคตรสงคราม (2550) เป็นต้น 2) การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงซ้อนในวรรณกรรม ได้แก่ โครงสร้างทางสังคมโลกทัศน์ทางสังคม วัฒนธรรม ฯลฯ ผู้ที่ศึกษาในประเด็นหลักดังกล่าว เช่น วราภรณ์ ตุนา (2543) เป็นต้น และ 3) มุมมองอื่นๆ คือ การวิเคราะห์หลักธรรมของพุทธศาสนา เช่น พระครูธรรมสารสมณ (2547) เป็นต้น

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องทำให้พบว่าวรรณกรรมเรื่องสังข์ศิลป์ชัยที่นำมาศึกษานั้นส่วนมากจะเป็นวรรณกรรมลุ่มน้ำโขง รวมไปถึงการใช้วรรณกรรมเรื่องนี้เพื่อความบันเทิงหรือวัฒนธรรมด้านอื่นที่ปรากฏชัดเจน เช่น หนังสือประโมทัย ภาพจิตรกรรมฝาผนังสีม การนำข้อคิดธรรมมาใช้สั่งสอนโดยพระภิกษุ การเทศน์ลำของพระสงฆ์พื้นถิ่น เป็นต้น แต่เมื่อคณะผู้ศึกษาได้ทำการสืบค้นในประเด็นที่ว่า ในภาคใต้นั้นมีการใช้วรรณกรรม หรือตัวละครในวรรณกรรมเรื่องสังข์ศิลป์ชัย ในด้านการละเล่น หรือพิธีกรรมอื่นๆ หรือไม่ ผลที่ได้นอกเหนือจากการสำรวจพบสมุดข่อยหรือบุตสังข์ศิลป์ชัยแล้ว ยังพบการนำไปใช้ในพิธีกรรม “โนราโรงครูตำบลท่าแค

อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง” ซึ่งทางคณะกล่าวรายละเอียดไว้ในประเด็น
สังคีลปรัชญา ในบริบทประเพณีพิธีกรรม “รามโนราห์” ภาคใต้” ซึ่งเป็นหัวข้อต่อไป

ด้วยเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้นทางคณะผู้ศึกษาจึงเห็นว่าการศึกษาวรรณกรรม
จำเป็นต้องแสดงให้เห็นภาพสะท้อนทางสังคมในยุคนั้นสมัยนั้นด้วย โดยที่กวีได้
ประพันธ์ไว้ในวรรณกรรมเพื่อให้ผู้เสพงานเห็นสังคมที่เสมือนจริงให้เกิดจินตภาพเกิด
สุนทรีภาพผ่านทางวรรณคดี ในการนำเสนอประเด็นองค์ประกอบเชิงซ้อนใน
วรรณกรรมในบทความฉบับนี้ทางคณะผู้ศึกษาได้ปรับประยุกต์แนวคิดมุมมอง
องค์ประกอบเชิงซ้อนจากวรรณกรรมเรื่อง วิเคราะห์คำขอของสาคำของพระยาโลมาวิสัย
ของ อินสร กันทะโล (2546:213) ซึ่งได้ศึกษาองค์ประกอบหลักและองค์ประกอบเชิงซ้อน
ในประเด็นต่างๆ โดยเฉพาะ เช่น ระบบครอบครัวและระบบการเมืองการปกครอง
คตินิยมและวัฒนธรรม เป็นต้น ทางคณะผู้ศึกษาจึงได้แยกย่อยเป็นประเด็นต่างๆ
เพื่อให้ง่ายต่อการศึกษวิเคราะห์และเห็นสภาพของสังคมแจ่มชัดขึ้น ได้แก่ 1) การเอา
ตัวรอดของตัวละครประกอบ 2) ภูมิทัศน์บ้านเมือง 3) การพนัน ได้แก่ สกา การเล่นที่
สามัญชนไม่รู้จักและสกาการเล่นของชนชั้นสูง 4) ด้านพิธีกรรม ได้แก่ การปลงศพ
การขอขมา การรับขวัญและพิธีผีไล่เวท 5) ความเชื่อโชคลาง ได้แก่ ดวงดาวและ
คำทำนาย จิ้งจอกก และการเล่น 6) อบายมุข 7) สีนบน 8) การรักษาพยาบาลและ
9) ตลาด

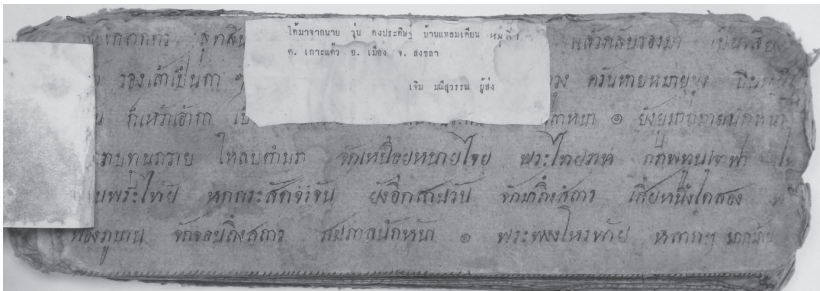
นอกจากนี้ทางคณะผู้ศึกษาหวังเป็นอย่างยิ่งว่าบทความฉบับนี้จะเปิดมุมมองใหม่
ของวรรณกรรมเรื่องสังคีลปรัชญาที่พบนี้ว่าวรรณกรรมเรื่องดังกล่าวมีการแพร่กระจาย
ไปทั่วทุกภาคของประเทศไทยหรืออาจปรากฏนอกเหนือจากพรมแดนแห่งรัฐในมิตร
ประเทศส่วนมากของภูมิภาคอาเซียนหากแต่แตกต่างด้านฉันทลักษณ์และกลวิธีใน
การแต่งในแต่ละท้องถิ่น ในแต่ละวัฒนธรรม หรือแม้แต่กระทั่งชื่อที่เรียกขานเท่านั้น
และนอกเหนือสิ่งอื่นใดบทความชิ้นนี้ถือเป็นบทความที่ได้รับการได้รับความร่วมมือจาก
กัลยาณมิตรต่างภูมิภาค ถือเป็นการแลกเปลี่ยนด้านวิชาการและการเอื้อเฟื้อข้อมูล
และร่วมกันศึกษาในประเด็นที่สนใจ

ข้อมูลพื้นฐานของหนังสือชุด “สังคีลปรัชญา ฉบับภาคใต้”

เอกสารที่นำมาศึกษาวิเคราะห์ภาพสะท้อนทางสังคมจากองค์ประกอบเชิงซ้อน
ในวรรณกรรม นั้นได้เอกสารต้นฉบับหนังสือชุดสังคีลปรัชญา รหัส อ.150.064 ไม่พบ

ประวัติคนแต่ง แต่ได้รับมาจาก นายุ่น คงประดิษฐ์ บ้านแหลมเคียน หมู่ที่ 1 ตำบล
เกาะแก้ว อำเภอมือเมือง จังหวัดสงขลา กว้าง x ยาว 13.5 x 4.5 นิ้ว จำนวน 52 ขนบ
(พับ/รอยพับ/52 พับ) หนา 1.5 นิ้ว สภาพชำรุดมาก ลักษณะคำประพันธ์เป็น
กาพย์สุรางคนางค์ 28 และกาพย์ยานี 11 จากการตรวจสอบเอกสารชุดดังกล่าวนี้
มีข้อสันนิษฐานว่าประการที่ 1 อาจถูกคัดลอกมาจากสมุดข่อยภาคกลางสมัย
รัตนโกสินทร์ตอนต้น เนื่องจากพบว่ามียุทธิพลด้านฉันทลักษณ์ อักษรวิธีการเขียน
แบบภาคกลาง แต่ก็พบอีกว่ามีเสียงวรรณยุกต์คำศัพท์ส่วนมากเป็นเสียงชาวใต้
ข้อสันนิษฐานว่าประการที่ 2 เป็นชุดที่ได้มาจากภาคกลางและนำมาเก็บรักษา หรือ
นำมาอ่าน เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้การอ่าน-เขียนภาษาไทยในสมัยนั้น ส่วนการให้เสียง
ของวรรณยุกต์นั้นสังเกตว่าในการแสดงละครนอกของชาวภาคกลาง มีสำเนียงเสียง
ค่อนข้างไปทางชาวใต้จึงอาจเป็นไปได้ว่าการออกเสียงวรรณยุกต์ของชาวภาคกลางกับ
ชาวใต้ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นอาจมีการออกเสียงและใช้วรรณยุกต์ใกล้เคียงกัน

ภาพที่ 1 สภาพหนังสือชุดเรื่องสังข์ศิลป์ชัย

โครงเรื่องย่อที่พบในชุดสังข์ศิลป์ชัย ฉบับภาคใต้

เนื่องจากเอกสารชุดเรื่องสังข์ศิลป์ชัย ฉบับภาคใต้ มีสภาพชำรุดมากทำให้เนื้อเรื่อง
บางส่วนขาดหายไปทางคณะผู้เขียนจึงตรวจสอบและวิเคราะห์เนื้อหาเท่าที่ปรากฏ อาจขาด
เนื้อหาสำคัญๆ ในส่วนต้นและส่วนท้าย ส่วนเนื้อหาที่พบทางคณะผู้ศึกษาได้มีการจัด
เรียงตามลำดับตามเอกสารที่พบ ดังนี้ 1) สังข์ศิลป์ชัยรบกับกองกำลังยักษ์ รบกับยักษ์
ไกรสิทธิ์ รบกับยักษ์ไกรศักดิ์ รบกับยักษ์กุมพัน 2) พอยักษ์กุมพันตาย นางเกสรสมนทา
จึงขอให้สังข์ศิลป์ชัยไปรับเอานางสีสุพันลูกสาวของนางเกสรสมนทากับยักษ์กุมพัน

ที่เมืองนาค 3) สังข์ศิลป์ชัยเดินทางไปเมืองนาคบาดาลทำเล่นพนันสกากับภูงค์นาค และได้รับนาค 4) กลับเมืองยักษกุมพัน พร้อมด้วยนางสีสุพัน จากนั้นจัดแต่งพิธี ปลงศพักษ 5) ทั้งสามคือ นางเกสรสมุนทา นางสีสุพันและสังข์ศิลป์ชัย เดินทางจาก เมืองยักษออกไปหาพี่น้องทั้งหกที่รออยู่ชายป่าเพื่อเดินทางสู่เมืองปัญจา ไปหาท้าว เสนากุด 6) พบกันพี่น้องทั้งหกทำแผนทำร้ายพระสังข์ศิลป์ชัยและปลักพระสังข์ ศิลป์ชัยตกเหว 7) พี่น้องทั้งหกเชิญเจ้าอาเสด็จกลับเมืองและบอกความเท็จเรื่อง พระสังข์ศิลป์ชัยตกเหว 8) นางเกสรสมุนทาเสี่ยงทายผ้าสไบและข้อผมว่าถ้าพระสังข์ ศิลป์ชัยยังอยู่ให้ได้สิ่งเหล่านี้คืนมา 9) ระหว่างการเดินทางพี่น้องทั้งหกหยอกล้อ นางสีสุพันลูกสาวนางเกสรสมุนทา ซึ่งแสดงถึงอุปนิสัยที่ไม่ดี 10) นายคำสำเภา พบเห็นผ้าสไบและข้อผมบนยอดภูเขาที่นางเกสรสมุนทาเสี่ยงทายไว้ 11) สิงหราช ค้นหาพระสังข์ศิลป์ชัย พบเพียงพระขรรค์และพระสังข์แล้วเข้าไปกราบนางประทุมวดี ผู้เป็นแม่ 12) นางประทุมวดี สิงหราชและพระสังข์ ออกตามหาพระสังข์ศิลป์ชัยด้วย ความห่วงหาในที่สุดก็พบกัน 13) นางเกสรสมุนทาเข้าเมือง ท้าวเสนากุดทำพิธีรับขวัญ ที่ได้น้องสาวและหลานสาวกลับคืนมา 14) เมื่อนายคำสำเภาถึงท่าเมืองปัญจาแล้วได้ ขาวว่าพระราชได้น้องสาว (นางสมุนทา) กลับคืนจึงคิดจะนำผ้าสไบและข้อผมไป ถวายเพื่อรับขวัญ แต่ถูกกีดกันจากพี่น้องทั้งหกแต่การกีดกันครั้งนี้ไม่สำเร็จ 15) ท้าว เสนากุดรับข้อกับผ้าสไบเพื่อจะมอบรับขวัญนางสีสุพันผู้เป็นหลาน นางเกสรสมุนทา เห็นผ้าสไบและข้อผมที่เสี่ยงทายไว้นั้น พลันรู้ว่าพระสังข์ศิลป์ชัยยังมีชีวิตอยู่ 16) นาง เกสรสมุนทาจึงไปเล่าความจริงให้ท้าวเสนากุดฟัง 17) ท้าวเสนากุดไม่เชื่อค่านางเกสร สมุนทาเพราะคิดว่าเสียจริต จึงสั่งเสนาให้หาหมอมารักษา 18) นางเทวีทั้งหกให้ สินบนกับขุนเพชรเพื่อส่งต่อสินบนให้กับหมอต่างๆ ที่เข้ารักษานางเกสรสมุนทา 19) นางเกสรสมุนทาอาละวาด เพราะไม่ได้เสียจริตดังที่หมอเหล่านั้นกล่าว 20) นางเกสรสมุนทาทูลความจริงต่อท้าวเสนากุดอีกครั้ง 21) ท้าวเสนากุดจึงตัดสินใจ จะออกตามหาพระสังข์ศิลป์ชัยแต่เทวีทั้งหกทูลห้ามและใส่ร้ายนางเกสรสมุนทาว่า เสียจริตไปแล้วไม่ควรเชื่อถือ 22) โหรเฒ่าเทีงทูลเตือนว่าไม่ควรยatraที่พออก นอกเมือง 23) ท้าวเสนากุดได้รับฟังความจริงจากนางเกสรสมุนทาจึงขับโหรทั้งสี่ และ สรรหาโหรใหม่มาแทน 24) เสนาได้โหรชุดใหม่และได้ทำการทำนายเหตุต่างๆ ถวาย แต่พระราช 25) ท้าวเสนากุดออกตามหาพระสังข์ศิลป์ชัย เทวีทั้งหกจึงขอติดตามไป

ด้วย 26) ท้าวแสนกุดตั้งพลับพลาในป่า และตามหาพระสังข์ศิลป์ชัยที่แหว แต่ไม่พบศพพระสังข์ศิลป์ชัย 27) ท้าวแสนกุดจึงตั้งเครื่องพลีเทพดาเพื่อตลบันดาลให้พบพระสังข์ศิลป์ชัย 28) เทวดาให้ลางบอกเหตุแก่ท้าวแสนกุด 29) โหรทำนายลางการเขม่น 30) พระสังข์ศิลป์ชัยขี่สีหราช เทียวเล่นในป่ากับเทวดาเห็นกองทัพบกของท้าวแสนกุด 31) พระสังข์ศิลป์ชัยได้เข้าเฝ้าและกล่าวถึงเหตุการณ์ทั้งหมดหลังตกเหวว่ามีพระอินทร์มาช่วยเหลือจึงรอดชีวิต หลังจากนั้นก็เชิญท้าวแสนกุดเข้าสู่เมืองของสังข์ศิลป์ชัยที่เทวดาเนรมิตให้ และจะได้ไปหานางประทุมวดีผู้เป็นมเหสี 32) เมื่อท้าวแสนกุดพบนางประทุมวดีๆ กริ้วท้าวแสนกุดที่เชื่อฟังคำยุแหยงจากมเหสีทั้งหกแต่พระสังข์ศิลป์ชัยช่วยให้เข้าพระทัยกันและกัน 33) พระสังข์ศิลป์ชัยให้เหล่ามุลเทพนิรมิตพระราชวังขึ้นมาใหม่ 34) ท้าวแสนกุดเสด็จและเข้าชมเมืองที่พระสังข์ศิลป์ชัยนิรมิต 35) ท้าวแสนกุดฟังคำให้การจากนางเกสรสมนทา นางสีสุพันและพี่น้องทั้งหกเพื่อให้ทราบความจริง 36) จากนั้นท้าวแสนกุดจึงให้พระสังข์ศิลป์ชัยและพี่น้องทั้งหกแสดงอิทธิฤทธิ์เพื่อพิสูจน์ความจริง 37) พระสังข์ศิลป์ชัยแปลงศร แก้วพระขรรค์ใช้พระสังข์แสดงอิทธิฤทธิ์ จนพี่น้องทั้งหกเกิดความอับอายเพราะไม่มีอิทธิฤทธิ์ดังที่พวกตนกล่าวอ้าง

สังข์ศิลป์ชัย ในบริบทประเพณีพิธีกรรม “รามโนราห์” ภาคใต้

จากการค้นคว้าความสัมพันธ์ของวรรณกรรมเรื่องสังข์ศิลป์ชัยกับบริบทประเพณีพิธีกรรมของภาคใต้ทำให้เราพบข้อมูล ดังนี้

จากตำนานมโนราห์ในท้องถิ่นภาคใต้ ได้กล่าวถึงสังข์ศิลป์ชัยว่าเป็นหนึ่งใน 12 ชาติของนางศรีมาลาซึ่งถือเป็นตำนานท้องถิ่นที่บอกเล่าสืบต่อกันมา โดยเชื่อว่า ชาติที่ 1 เกิดเป็นผู้หญิง ชื่อ มโนราห์ ชาติที่ 2 เกิดเป็นผู้หญิง ชื่อ เมรี ชาติที่ 3 เกิดเป็นผู้หญิง ชื่อ ทิพย์เกสร ชาติที่ 4 เกิดเป็นผู้หญิง ชื่อ อัมพันธุ์ ชาติที่ 5 เกิดเป็นผู้หญิง ชื่อ รจนา ชาติที่ 6 เกิดเป็นผู้ชาย ชื่อ จันทรโครพ ชาติที่ 7 เกิดเป็นผู้หญิง ชื่อ โมรธา ชาติที่ 8 เกิดเป็นผู้หญิง ชื่อ เกตุบุปผา ชาติที่ 9 เกิดเป็นผู้ชาย ชื่อ สังข์ศิลป์ชัย ชาติที่ 10 เกิดเป็นผู้หญิง ชื่อ ยอพระกลั่น ชาติที่ 11 เกิดเป็นผู้ชาย ชื่อ ไกรทอง ชาติที่ 12 เกิดเป็นผู้หญิง ชื่อ ศรีมาลา

นอกจากนี้ยังพบการใช้ชื่อสังข์ศิลป์ชัยในการใช้ประกอบพิธีราถาวรายครุ ซึ่งเป็นการรำที่เรียกว่า “รำ 12 คำพริต 12 บท” กล่าวคือในพิธีดังกล่าวจะเริ่มรำด้วย

บทสรรเสริญครู บทครูสอน บทสอนรำ บทปฐม บทสรรเสริญคุณมารดา บทฝนตก
ข้างเหนือ (บทไศกัณ) บทไชยชัย (นกเป็ดกาน้ำ) บทเรือใบผ้า ทายางแดง (ดอกจิกดอกจัก)
บทแสงทองสวรรค์ บทระไวระเวก และบทพलयางตามโคลง เมื่อจบ 12 คำพริต
แล้วก็ต่อด้วยการรำของโนราใหญ่ คือ รำท่าครู 12 ท่า รำท่าแม่ลาย รำท่าคอนเทร
รำเพลงสับ รำเพลงช้า รำเพลงเร็ว รำเพลงปี่ จากนั้นจึงร้อง ตั้งเมือง เพื่อรำจับบท 12
กับพราวน บทต่างๆ ที่นำมารำเป็นเรื่องในวรรณคดีไทย 12 เรื่อง ได้แก่ พระสุธ
มนโนราห์ พระรถเสน พระลักษณาวงศ์ โคบุตร สังข์ทอง ดาราวงศ์ พระอภัยมณี
จันทโครพ สินธุราช สังข์ศิลป์ชัย มณีพิชัย และไกรทอง ทั้งนี้ถึงแม้ว่าโนราจะมีท่ารำ
12 ท่า เช่น ไกรทองตอนโนราห์แทงเข้ (แทงจระเข้) คือ มโนราห์สามารถผนวก
วรรณกรรมอื่นๆ เพื่อนำมาใช้ในการแสดงได้ ส่วนกิจกรรมในวันศุกร์ซึ่งเป็นวันสุดท้าย
โดยมากมักเรียกว่า “วันส่งครู” พิธีกรรมในวันนี้เริ่ม ด้วยการประกอบพิธีหลัก ได้แก่
รำคล้องหงส์ รำแทงเข้ พิธีส่งครู และพิธีตัดเหมรย (ตัดสินบน) โดยสรุปการจัดพิธีไหว้
ครูโนรา หรือเข้าโรงครู นอกจากเพื่อประกอบพิธีกรรมให้กับศิษย์รุ่นใหม่อแล้วได้สะท้อน
ให้เห็น ถึงลักษณะนิสัยของชาวใต้ ที่เป็นผู้มีสัมมาคารวะ เคารพนับถือ สำนึกใน
พระคุณของบุพการี ครูอาจารย์ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย ตลอดจนเป็นส่วนหนึ่ง
ที่ช่วยส่งเสริม สืบทอด อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นให้คงอยู่ตลอดไป
(พิทยา บุขรรัตน์, 2555:171)

ภาพสะท้อนทางสังคมจากองค์ประกอบเชิงซ้อนในวรรณกรรม

ในการนำเสนอประเด็นองค์ประกอบเชิงซ้อนในวรรณกรรมในบทความฉบับนี้
ทางคณะผู้ศึกษาได้ปรับประยุกต์แนวคิดมุมมององค์ประกอบเชิงซ้อนจากวรรณกรรมเรื่อง
วิเคราะห์ท้าวทองหงส์ผาคำของพระยาโลมาวิสัย ของ อินสร กันทะโล (2546:213)
ได้ศึกษาองค์ประกอบเชิงซ้อน ใน 3 ประเด็น ได้แก่ 1) ระบบครอบครัวและระบบ
การเมืองการปกครอง 2) คติธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรม และ 3) วัฒนธรรม ซึ่ง
ผู้ศึกษาได้จำแนกเป็น 3.1) ค่านิยม 3.2) ความเชื่อ และ 3.3) ขนบธรรมเนียม
ประเพณี ทางคณะผู้ศึกษาจึงได้ปรับประยุกต์แนวคิดดังกล่าวและแยกย่อยวิเคราะห์
เป็นประเด็นๆ เพื่อให้ง่ายต่อการศึกษาวิเคราะห์และเห็นสภาพของสังคมแจ่มชัดขึ้น

ภาพสะท้อนที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องสังข์ศิลป์ชัยฉบับนี้ทำให้คณะผู้ศึกษาได้
เห็นมุมมองทางสังคมในวรรณกรรมที่แจ่มชัดขึ้น ใน 9 ประเด็น ได้แก่ 1) การเอาตัว

รอตของตัวละครประกอบ 2) ภูมิทัศน์ 3) การพนัน ได้แก่ สกา การเล่นที่สามัญชน
ไม่รู้จักและสกาการเล่นของชนชั้นสูง 4) ด้านพิธีกรรม ได้แก่ การปลงศพ การขอขมา
การรับขวัญและพิธีผีเสื้อเตา 5) ความเชื่อโชคลาง ได้แก่ ดวงดาวและคำทำนาย
จิ้งจอกตก และการเขม่น 6) อบายมุข 7) สิบบน 8) การรักษาพยาบาล และ 9) ตลอด
คณะได้นำเสนอตัวบทภายในของกรอบตาราง 2 คอลัมน์ ในช่องแรกได้อ้างอิง
การเขียนแบบต้นฉบับ เพื่อให้ท่านผู้สนใจศึกษาได้สังเกตการณ์ใช้อักษรวิธีและรูปคำ
รูปประโยค ส่วนช่องตารางที่ 2 ได้นำเสนอการถ่ายทอดเป็นภาษาปัจจุบันเพื่อให้ง่าย
ต่อการความเข้าใจในการอ่านคำประพันธ์ในเอกสารชุดนี้ ดังนี้

1. การเอาตัวรอด

พบในตอนพระสังข์ศิลป์ชัยต่อสู้กับพลยักษ์ก่อนจะรบกับกุมพัน แลไกรสัก
แม่ทัพนายหนึ่งของยักษ์กุมพัน ได้ทำการแปลงกายเป็นเด็กเพื่อลวงตาสังข์ศิลป์ชัยแต่
ก็ไม่รอดพ้นภัยสุดท้ายก็ถูกพระสังข์ศิลป์ชัยสังหาร ดังคำประพันธ์ที่ยกมา

ต้นฉบับ	ถ่ายทอด
๑ ไกรสักผู้ปักขวา ทำริทานิรมิตกาย เปนเดกน้อย ผันผาย เขาที่บายชวนจินจา ๑ องค์เดียวยืนมาหรั จักช่วยปราบยักษ์ เรามนุสเหมือนทรงทัน ๑ พระรู้กันยักษ์ ฉวยหอดมาหัวขาดพลัน	๑ ไกรสักผู้ปักขวา ทำฤทธานิรมิตกายเป็น เด็กน้อยผันผาย เขาธิบายชวนจินจา(เจรจา) ๑ องค์เดียวมายืนหรั จักช่วยปราบยักษ์ เรามนุษย์เหมือนทรงธรรม ๑ พระรู้กลยักษ์ ฉวยหวดมาหัวขาดพลัน

จากคำประพันธ์สะท้อนให้เห็นว่าการเอาตัวรอด สะท้อนภาพความเป็นจริงของ
สิ่งมีชีวิต ไม่ว่ามนุษย์หรืออมมนุษย์ เมื่อมีภัยหรือความวิบัติมาถึงตัวแล้วย่อมปรับตัว
เพื่อให้ตัวเองอยู่รอด

2. ภูมิทัศน์

พบในตอนพระสังข์ศิลป์ชัยเข้าไปในเมืองนาคเพื่อจะนำนางสีสุพันซึ่งเป็นลูกของ
ยักษ์กุมพันกับนางเกสรสมุนหาที่ยกให้กับพญานาคอุทงค์ ดังคำประพันธ์ที่ยกมา

ต้นฉบับ	ถ่ายทอด
● พระเที่ยวชมเมือง เน้าวรัดรุ่งเรือง แสนสนุกเย็นใจ ผูกนาคนาคา คลนาถึงโน แสงแก้วแว้วไว๋ ปิมแสงสุริยา ● ถั่นถั่นทอง เรือนร้านบ้านของ เป็นถ้องถั่วมา กำแพงรั้วโดย พันณร่ายรจหน้า ตำหนักนาคา นมาสุกไสย	● พระเที่ยวชมเมือง เนาวรัตน์รุ่งเรือง แสนสนุกเย็นใจ ผูกนาคนาคา คนนาถึงโน แสงแก้วแว้วไว๋ ปิมแสงสุริยา ● ถั่นถั่นทอง เรือนร้านบ้านของ เป็นถ้องถั่วมา กำแพงรั้วได้ พรณร่ายรจนา ตำหนักนาคา เห็นมาสุกไส

จากคำประพันธ์สะท้อนให้เห็นว่าภูมิทัศน์ บ้านเมือง แม้จะเป็นบ้านเมืองในจินตนาการแต่ก็ได้นำสิ่งที่พบเห็นจริงในชีวิตหรือประสบการณ์ที่เคยพบเห็นนำไปร้อยเรียงไว้ในบทประพันธ์ ภูมิทัศน์ที่พบนั้นจะเห็นได้ว่า บ้านเมืองมีความสงบร่มเย็น เรื่องรองประดับประดาด้วยแก้วหลากสีสัน มีถนนหนทาง บ้านเรือนที่เป็นแถวระเบียบงามตา มีกำแพงรั้วซึ่งบ่งบอกถึงความเป็นบ้านเมืองที่มีอารยธรรม

3. การพนัน

พบในตอนพระสังข์ศิลป์ชัยเข้าไปสอบถามทำเล่น สกากับขวานาคสามัญ แต่พบว่า นาคสามัญเหล่านั้ไม่รู้จัก สกา จึงสืบถามต่อๆ กัน จนความไปถึงท้าวภูษงค์นาค ท้าวภูษงค์เมื่อได้รับการทำเล่นพนันด้วยความเป็นผู้นำของเหล่านาคจำต้องรับคำท้าพนัน ทั้งที่ตัวเองอาจไม่มีความชำนาญในกีฬาประเภทนี้ ส่งผลให้พ่ายแพ้อย่างราบคาบและเป็นเหตุหนึ่งที่ต้องยกนางสีสุพนให้กับพระสังข์ศิลป์ชัยไป

3.1 สกา การเล่นที่สามัญชนไม่รู้จัก ตัวอย่างดั่งคำประพันธ์ที่ยกมา

ต้นฉบับ	ถ่ายทอด
● ผูกนาคนาคา ทรงอิถฤททา บันดาข้าหล.. นิฤมิตเปนมุนุด สิ้นสุดทั้งปวง เทียวตามถนถลวง แสนสนุกใครจะทัน ● เจ้าจึงถามมา ใครรู้สกา จ่เหล่านพนัน ถึงมากถึงน้อย ให้มถอยหนีกัน ผูกนาคทั้งนั้น ว่าไหมเข้าใจ ● ผูกนาคนาคา ฟังความถามว่า จามาแต่ไหน ใครเห็นสกา ราชาเขาใจ จักทูลหาไทย ยุนี้เท็ดหนา	● ผูกนาคนาคา ทรงอิทธิฤทธา บรรดาข้าหล... นิรมิตเป็นมนุษย์ สิ้นสุดทั้งปวง เทียวตามถนถลวง แสนสนุกใครจะทัน ● เจ้าจึงถามมา ใครรู้สกา จะเล่นพนัน ถึงมากถึงน้อย ให้มาถอยหนีกัน ผูกนาคทั้งนั้น ว่าไม่เข้าใจ ● ผูกนาคนาคา ฟังความถามว่า เจ้ามาแต่ไหน ใครเห็นสกา ราชาเข้าใจ จักทูลท้าวไทย อยู่นี้เกิดหนา

จากคำประพันธ์สะท้อนให้เห็นว่า กีฬาบางประเภทเช่น สก้า อาจไม่ได้รับความนิยมจากสามัญชน อาจเพราะเป็นการเล่นที่มีความสลับซับซ้อนในการเล่น หรือการเล่นประเภทนี้ยังไม่กระจายลงสู่สามัญชน และวัฒนธรรมการเล่นสก้าอาจเป็นของชาวอินดู อาจติดมากับพราหมณ์ในราชสำนัก จึงมีการเล่นในวงแคบ

3.2 สก้าการเล่นของชนชั้นสูง ตัวอย่างดังคำประพันธ์ที่ยกมา

ต้นฉบับ	ถ่ายทอด
๑ ภูซ่งฟงรติ เล็ดสลับพันคิด ติดใจนักรัณหา เรียกนาคมีนาร ยกตานทองมา เริงตั้งสักร จเหล้นพนัน ๑๑๑ อำมาตย์รับอโงการ ยกก่ดานเอามาพลัน ข้าเถาเข้าด้วยกัน อำมหาดนันตงสักร ๑ หมากด้าบาวนอยเล่น หมากขาวเปนของราราชา จึงเทาทองสองรา ถั่วที่แขงชิงบาศักัน ๑ ภูซ่งทอดเปนเปญหา เจาทอดมาเปนหุกพลัน ลูกบาศักก็กลับกัน ก็ยิบไสโยนบอทอง ๑ ทอดลงดังเสียงกรีก ลูกบาศักพลิกเปนสี่สอง จับลูกสักราทอง คอยปิดบองท่าเร็นไนย ๑ พูซ่งทอดมีชา เปนหุกหาหนานอยโยย จับลูกสักรใน เล้นออกไปไหมถึงกรร ๑ เจาทอดมากทองตง หนึ่งกับหุกเล็กขึ้นพลัน ข้ามมาหาเพื่อกัน ทำเร็นไวได้หมันคง ๑ นาคาจึงบอไป บาดไหมได้เหมือนใจจิง หนึ่งๆ จึงทกลง ทำเร็นไวได้เหมือนใจ ๑ เจาทอดดังกรีก ลูกบาศักพลิกเหมือนพระทัย หนึ่งๆ จึงทกลง ทำเร็นไวเนตรงตริงตรา	๑ ภูซ่งท่งรฤทธิ เล็ดลมนพันคิด ติดใจนักรัณหา เรียกนาคมีนาร ยกตานทองมา เริงตั้งสักร จะเล่นพนัน ๑ ๑๑๑ อำมาตย์รับอโงการ ยกกระดานเอามาพลัน ข้าเถาเข้าด้วยกัน อำมาตย์นันตงสักร ๑ หมากด้าบาวนอยเล่น หมากขาวเป็นของราราชา จึงเทาทองสองรา ถั่วที่แขงชิงบาศักัน ๑ ภูซ่งทอดเป็นหัว เจ้าทอดมาเป็นหุกพลัน ลูกบาศักก็กลับกัน ก็ยิบไสโยนบอทอง ๑ ทอดลงเสียงดังกรีก ลูกบาศักพลิกเป็นสี่สอง จับลูกสักราทอง คอยปิดบองท่าเร็นไนย ๑ ภูซ่งทอดมีชา เป็นหุกห้านานอยโยย จับลูกสักรในเล่นออกไปไหมถึงกรร ๑ เจ้าทอดหมากทองตง หนึ่งกับหุกเล็กขึ้นพลัน ข้ามมาหาเพื่อกัน ทำเร็นไวได้หมันคง ๑ นาคาจึงบอไป บาศักก็ได้เหมือนใจจิง หนึ่งๆ จึงทกลง ทำเร็นไวได้เหมือนใจ ๑ เจ้าทอดเสียงดังกรีก ลูกบาศักพลิกเหมือนพระทัย หนึ่งๆ จึงทกลง ทำเร็นไวเนตรงตริงตรา

ภาพที่ 2 กระดานสกาและการเล่นสกาในอินเดีย

อ้างอิงจาก : <http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Pachisi-real.jpg/>

และ<http://topicstock.pantip.com/library/topicstock/2009/03/K7653275/K7653275.html>

จากคำประพันธ์สะท้อนให้เห็นว่า วัฒนธรรมการเล่นสกาอาจเป็นของชาวฮินดู อาจติดมากับพราหมณ์ในราชสำนัก จึงมีการเล่นในวงแคบ มีอุปกรณ์ต่างๆ ในการเล่น ตามภาพที่ 2 ได้แก่ กระดานสกา เบี้ยสำหรับเดินและลูกบาศก์ วิธีการเล่นนั้น ตามกติกาการแข่งขันสกา ของสมาคมกีฬาไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ พ.ศ. 2540 กำหนดให้มีตัวสกาฝ่ายละ 15 ตัว ในจำนวนนี้ผู้แข่งขันจะต้องคว่ำไว้ที่จุ่มมุมขวาสุด (จุ่มที่ 12) 1 ตัว เรียกว่า “ตัวเกิด” หรือ “เจ้าเมือง” ตั้งแต่จุ่มที่ 7 ถึง 12 เรียกว่า “เมือง” ของผู้แข่งขัน ผู้แข่งขันจะต้องวางตัวสกาที่เหลือไว้ในที่ใส่ตัวสกา (หูช้าง) ลูกบาศก์ที่ใช้ในการแข่งขัน คือ ลูกเต๋า มีจำนวนชุดละ 2 ลูก ซึ่งรูปแบบการเล่นสกา ที่กล่าวมาอาจแตกต่างกับรูปภาพที่ 2 ที่นำมาเสนอ นอกจากนี้ยังพบว่าในวรรณกรรม อินเดียเรื่องมหาภารตะก็ปรากฏว่าเหล่าพี่น้องปาณฑพถูกเนรเทศไปอยู่ป่า เพราะแพ้ เกมกระดานเช่นกัน ในวรรณคดีเรื่อง พระนลคำหลวง ในพระราชนิพนธ์ของรัชกาล ที่ 6 ได้กล่าวถึง พระนล เล่น “สกา” แพ้ด้วยเช่นกัน

4. พิธีกรรม

ปรากฏในคำประพันธ์หลายตอน เช่น 4.1) การปลงศพยักษ์ในตอนที่พระสังข์ ศิลป์ชัยกลับมาจากเมืองนาคแล้ว 4.2) การกราบไหว้ขอขมาศพยักษ์หลังจากเผาแล้ว 4.3) การรับขวัญเมื่อนางเกสรสมณาเข้าเมือง ท้าวเสนากูดทำพิธีรับขวัญที่ได้น้องสาว กลับคืนมา 4.4) พิธีพลีเทวดาก่อนเหตุการณ์เกิดกลางเขม่นแก่ท้าวเสนากูดนั้น ท้าวเสนากูด ได้ประกอบพิธีพลีเทวดา โดยเทวดาได้รับของพลีอย่างเป็นที่พอใจเพราะที่ผ่านมานั้น ไม่เคยมีใครมาพลีถวายของต่างๆ ให้การประกอบพิธีกรรมต่างๆ ที่ปรากฏมีดังคำประพันธ์

4.1 การปลงศพ ตัวอย่างดังคำประพันธ์ที่ยกมา

ต้นฉบับ	ถ่ายทอด
๑ นางขานหลานรัก คนของขุนยัก ยิ่งนักพันใจ จักทดแทนคุณ เปนบุญสืบไป ช่วยตักแต่งให้ ปลงสยักษา ๑ พระพังอโรไทย ชัดแขงใหม่ได้ เกรงใจพระอา จึงแปลงขรไป ปาวไทยเทวา เอาเครื่องบันดา ปลงสยขุนมาน ๑ เทพไทเทเวศ ทุกท้วงลัวเดด เมรุมาตแสงฉาย ฉัตรรายทุกสถาน ราชวัดชัชชวาลย ย่อมแก้วรจนา ๑ แต่งโกศเนาวรัตน์ ทั้งสามกระสัด กับเทพเทวา ยกสยไสยแล้ว โกฏิแก้วรจนา เลื่อนราดรดมา ถึงพระเมณฑอง ๑ ยกโกศลงวาง เทียบตัมบันจาง ดนตรีคองกลอง ซึ้งแซแตรสัง มีทั้งเม้นทอง ขวาลากายกอง เทียนทองรจนา ๑ โคมแก้วโคมทอง เนาวรัตน์ก่ายกอง ลอมสยักษา รยาโคมเวียน วาดเขียนนาๆ อิงคเนิงในป่า ลอมสยักษี ๑ ครั้นถ้วนสามวัน จึงแกวงพระชน ขึ้นเปนอักษิ สนจันปรีศน้า เอามาจากมี เผาสยักสิ ว้าวเวหา	๑ นางขานหลานรัก คนของขุนยัก ยิ่งนักพันใจ จักทดแทนคุณ เปนบุญสืบไป ช่วยตักแต่งให้ ปลงศยักษา ๑ พระพังอโรไทย ชัดแขงใหม่ได้ เกรงใจพระอา จึงแปลงขรไป ปาวไทยเทวา เอาเครื่องบรรดา ปลงศพขุนมาร ๑ เทพไทเทเวศ ทุกท้วงลัวเดช เมรุมาตแสงฉาย ฉัตรรายทุกสถาน ราชวัดชัชชวาล ย่อมแก้วรจนา ๑ แต่งโกศเนาวรัตน์ ทั้งสามกษัตริย์ กับเทพเทวา ยกศพใส่แล้ว โศกแก้วรจนา เลื่อนราศรธมา ถึงพระเมรุทอง ๑ ยกโกศลงวาง เทียบตัมปัญจาง ดนตรีฆ้องกลอง ซึ้งแซ แตรสังข์ มีทั้งเมรุทอง ขวาลากายกอง เทียนทองรจนา ๑ โคมแก้วโคมทอง เนาวรัตน์ก่ายกอง ล้อมศพักษา ะยาโคมเวียน วาดเขียนนาๆ อิงคเนิงในป่า ล้อมศพักษี ๑ ครั้นถ้วนสามวัน จึงแกวงพระชรรค์ ขึ้นเป็นอักษิ สนจันพณกฤษณา เอามาจากมี เผาศพักษี วะว้าวเวหา

จากคำประพันธ์สะท้อนให้เห็นว่าลักษณะการปลงศพจะประกอบพิธีพราหมณ์ คือมีการสร้างพระเมรุ มีฉัตร ราชวัตร โศก ราชรถ การประโคมดนตรี เช่น ฆ้อง กลอง แตร สังข์ เป็นต้น วัตถุให้แสงเช่น ขวาลา เทียนทอง โคมแก้ว โคมทอง ระย้า โคมไฟ นอกจากนี้ยังพบว่า มีการวาดเขียนลวดลายเพื่อประดับประดารายล้อมในพิธีศพ ด้วย ประเพณีพิธีกรรมดังกล่าวนี้ยังปรากฏอยู่ในการถวายพระศพของเจ้านายต่างๆ ในราชสำนักไทยในปัจจุบัน

4.2 การขอขมา ตัวอย่างดั่งคำประพันธ์ที่ยกมา

ต้นฉบับ	ถ่ายทอด
๑ กราบพลงนางไหว้ เข้าตอกดอกไม เอาไปโปรยปราย ก็แจ่น้ำมัน ทุกพันลูกกล้วย ขอโทษทั้งหลาย ผิดแต่ก่อนมา	๑ กราบพลงนางไหว้ ข้าวตอกดอกไม้ เอาไปโปรยปราย กระแจ่น้ำมัน ทุกพันลูกกล้วย ขอโทษทั้งหลาย ผิดแต่ก่อนมา

จากคำประพันธ์สะท้อนให้เห็นว่า พิธีการขอขมาอัฐิที่พบนั้น ประกอบด้วย ข้าวตอก ดอกไม้ กระแจ่น้ำมัน กล้วย หรือสิ่งของอื่นๆ ที่อาจไม่ปรากฏในคำประพันธ์แต่อาจพบได้ในปัจจุบัน เช่น 1) โกศ สำหรับใส่อัฐิ 2) ลู่หรือหีบไม้ สำหรับใส่อัฐิและอังคารที่เหลือ (หรือใช้ผ้าขาว) 3) ผ้าขาว สำหรับห่อลู่หรือหีบไม้ (ประมาณ 2 เมตร) 4) ผ้าบังสุกุล สำหรับทอดบังสุกุล ก่อนเก็บอัฐิ (นิยมใช้ผ้าสบง) 5) น้ำอบไทย 1 ขวด 6) ดอกมะลิ ดอกไม้ เหียญเงิน (สำหรับโรยบนอัฐิ) 7) อาหารคาวหวาน จัดใส่ปันโด (สำหรับถวายพระสงฆ์) 8) ดอกไม้รูปเทียน ไทยธรรม (ตามจำนวนพระสงฆ์) เป็นต้น

4.3 การรับขวัญ ตัวอย่างดั่งคำประพันธ์ที่ยกมา

ต้นฉบับ	ถ่ายทอด
๑ สิบหาราตรี พลังบุรี ยันที่เทาไทย เสด็จเกียขลา ทอดตาแลไป เห็นนางแต่ไกล กลับพระลูกยา ๑ วางวิ้งลงไป รองเงินแต่ไกล เจามาแมมา นางข้างขึ้นปรา ดันติเสพา ปรคุมกลยา มีทั้งวังใน ๑ นางกราบกับบาท ดนตรีปีพาด แดร์สังเสียงไลย บายศรีมีมาก หล่ายหล่ายยกไป เขนรบ่ารำโน ทัวทั้งพารา	๑ สิบหาราตรี พระถึงบุรี อันที่ท้าวไท เสด็จเกีย ขลา ทอดตาแลไป เห็นนางแต่ไกล กับพระลูกยา ๑ วางวิ้งลงไป รองเชิญแต่ไกล เจามาแมมา นางข้างขึ้นปรา ดนตรีเสภา ปรคุมกลยา มีทั้งวังใน ๑ นางกราบกับบาท ดนตรีปีพาทย์ แดร์สังเสียงไลย บายศรีมีมาก หล่ายหล่ายยกไป เขนรบ่ารำโน ทัวทั้งพารา

จากคำประพันธ์สะท้อนให้เห็นว่า การรับขวัญที่พบมีการประโคมดนตรีปีพาทย์ ขับเสภา เป่าแตร สังข์ ฟ้อนรำ และบายศรี ถือเป็นการรับขวัญที่เป็นเอกลักษณ์ของชนชั้นสูงซึ่งอาจมีความแตกต่างกับสามัญชน แต่มีสิ่งหนึ่งที่ใช้ร่วมกันคือบายศรี ซึ่งพบเห็นได้ในพิธีกรรมรับขวัญในปัจจุบันแทบทุกภาค เป็นสิ่งที่สามารถเชิญ “ขวัญ” ให้กลับเข้ามาสู่ร่างกายเพื่อเป็นสุขสิริมงคลแก่ผู้รับขวัญนั้น บายศรีดังกล่าวเชื่อว่า

มาจากคติความเชื่อของพราหมณ์รูปร่างลักษณะของบายศรีที่ได้จำลองเขาพระสุเมรุ ซึ่งเป็นที่สถิตของพระอิศวร เครื่องสังเวยและพิธีกรรมมีความเชื่อมาจากคติพราหมณ์ โดยมีพราหมณ์เป็นผู้ประกอบพิธี

4.4 พิธีพลีเทวดา (sacrificial ceremony) ตัวอย่างดั่งคำประพันธ์ที่ยกมา

ต้นฉบับ	ถ่ายทอด
....ส่งไปมนตรี ไหแต่งเครื่องกลี บองสองเทวา ๑ เขาดอกดอกไม้ ปลุกศารจงใหญ่ สูงได้เพียงตา เปิดไภบายศรีมีทั้งชายขวา ทุกเทียนขวลา ให้มาตามถว้ย ๑ เสนาณดุนตรี ขับไม้มโหรี ดิดพิณสามสาย ล้มหมุควายจัว ทุกท้วกวางทราัย จึงยกขึ้นถว้ย แกเทพเทวา	ส่งไปมนตรี ให้แต่งเครื่องพลี บวงสรวงเทวดา ๑ ข้าวตอกดอกไม้ ปลุกศาลจงใหญ่ สูงได้เพียงตา เปิดไภบายศรีมีทั้งชายขวา ทุกเทียนขวลา ให้มาตามถว้ย ๑ เสนาณดุนตรี ขับไม้มโหรี ดิดพิณสามสาย ล้มหมุควายจัว ทุกท้วกวางทราัย จึงยกขึ้นถว้ย แกเทพเทวา

จากคำประพันธ์สะท้อนให้เห็นว่า พิธีพลีหรือบวงสรวงเทวดาที่พบนั้น ประกอบด้วย ข้าวตอกดอกไม้ การปลุกศาลเพียงตา เปิดไภ บายศรี รูปเทียน ขวลา การบรรเลงดนตรี ขับไม้มโหรี ดิดพิณสามสาย นอกจากนี้ยังพบว่ามีการฆ่าสัตว์เพื่อสังเวยด้วย เช่น หมู ควาย วัว กวางและเนื้อทราย ซึ่งทำให้เห็นการใช้ชีวิตของสัตว์แลกกับความสมหวังของมนุษย์ในด้านต่างๆ ถือเป็นความเชื่อโบราณที่เป็นสากลพบได้ในทั่วโลก เช่น ประเพณีเลี้ยงผีเมือง หมู 9 บ้านกลาง ตำบลเชียงม่วน อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา มีความเชื่อที่ว่า บ้านเมืองจะสงบเรียบร้อย ผู้คนอยู่สงบสุข เพราะมีผีเมือง ปกป้องคุ้มครองรักษา ในแต่ละปีจะมีการจัดประเพณีเลี้ยงผีขึ้น ในเดือน 3 ขึ้น 5 ค่ำ การเลี้ยงผีเมืองจัดขึ้นในเดือน 3 ขึ้น 6 ค่ำ พญาโป่งห้าว จัดขึ้นในเดือน 3 ขึ้น 11 ค่ำ ทุกวันปีใหม่วันสงกรานต์จะมีการนำน้ำมนต์สั้มป่อย ไปสระสรงศาลเจ้าเมืองทุกปี และจะฆ่าสัตว์เพื่อนำมาเลี้ยงผี ผู้มาร่วมงานช่วยกันนำสัตว์ที่ฆ่าแล้วมาประกอบอาหาร เมื่อประกอบอาหารเสร็จ ข้าวจ้ำ(เผ่าจ้ำ/ผู้นำพิธี)จะนำอาหารไปเลี้ยงผี เมื่อผีอิ่มแล้ว ข้าวจ้ำจะขออนุญาตนำอาหารนั้นมารับประทาน ร่วมกับผู้ที่มาร่วมพิธี

5. ความเชื่อ โขกลาง

ปรากฏในคำประพันธ์หลายตอน เช่น 5.1) ดวงดาวและคำทำนาย ในตอนสังข์ศิลป์ชัย นางเกสรสมุนทและนางสีสุพัน พบกลุ่มดวงดาวที่ปรากฏในระหว่างที่ทั้งสาม

เดินทางออกจากเมืองยักษ 5.2) จึงจกตก ตอนเมื่อท้าวแสนกุดจึงตัดสินใจจะออกตามหาพระสังข์ศิลป์ชัยแต่เหวที่ทั้งหกทูลห้ามและใส่ร้ายนางเกสรสมุนท้าวว่าเสียจริตไปแล้วไม่ควรเชื่อถือ โหรเฒ่าทูลความเท็จเตือนว่าไม่ควรยาตราทัพออกนอกเมือง ท้าวแสนกุดได้รับฟังความจริงจากนางเกสรสมุนท้าวจึงขับโหรทั้งสี่และสรรหาโหรใหม่มาแทน พอเสนาได้โหรชุดใหม่จึงได้ทำการทำนายเหตุต่างๆ ถวายแด่พระราชา 5.3) การเขมนั้น หลังจากเหตุที่ท้าวแสนกุดได้ทำพิธีพลีเทวดาเพื่อให้อภัยหาพระสังข์ศิลป์ชัยในป่านั้น เทวดาบันดาลลงเขมนักกับท้าวแสนกุด จากนั้นท้าวแสนกุดจึงให้โหรทำนายตามอาการเขมนั้น ปรากฏมีดังคำประพันธ์ตอนต่างๆ ดังนี้

5.1 ดวงดาวและคำทำนาย ตัวอย่างดังคำประพันธ์ที่ยกมา

ต้นฉบับ	ถ่ายถอด
๑ เกสรจมา สุพันถัดหนา อนัดาจึงไป ค้ำลงดงขร็ด สามก็คลาไคลย ดองเด้าวาวไว ทีในเวหา ๑ เห็นดาวเพดาน ลูกร่วงข้าวลา บุญปานจันทรา ดาวนี้มีคุณ มีบุญจักมา ปราบปรามยักษ์ฯ มอดมอยบันไหลย ๑ แลเห็นดาวกวาง กอยพุ่งรุ่งราง ยางสุริโยไทย จักเกิดศึกเสื่อ ไตเหนื่ออุยไปย จึงแพพไพร ให้มอยมรณา ๑ เห็นดาวดวงนั้น เจ้าตรงจัน จึงแพยักษา ไหนด้าวหามผี มีทั้งด้าวกา จับปากโลงมา ยักสาวอววย ๑ เห็นดั่งด้าวพอม ดาวโกยเขาลอม ปากพอมมากมาย ดาวบูชชขวาน อาจารย์ทนายไทย ปินี่ดริยฯ เขาแพงนักหนา ๑ ดาวซุกแสงพร้า จักเกิดผู้ร้าย ทั่วทุกทิศา ดาวดวงโนนเลา ดาวเด้าด้าวปลา ปินี่ทนายวา ปลาแพงเหลือใจ ๑ โหนญด้าวสแพ มีไปยมีไปเสา แสงเคลาสุกไสย ปินี่เพตรา จักมาพบไตรย โหนเลาดาวโกย โญผิงชินมา ๑ เห็นด้าวลูกโกย รตมมีสีไสย ดุงเด้าโนปรา โหนญด้าวจเวช เหมือนแลดาวมา ดาวซางกัจงมา นำดาหล้ามไหลย ๑ เห็นดาวซังรด ส่องสมี่สึด ร่ทตที่ฤไทย ดุงดั่งเครื่องทรง องคัยกแว่นไว้ แม่ลูกรองให้ พิไรเดิญมา	๑ เกสรจมา สุพันถัดหนา อนัดาจึงไป ค้ำลงดงขัฏ สามก็คลาไคล ดวงดาววาวไว ทีในเวหา ๑ เห็นดาวเพดาน ลูกร่วงข้าวลา บุญปานจันทรา ดาวนี้มีคุณ มีบุญจักมา ปราบปรามยักษ์ฯ มอดม้วยบรรไลย ๑ แลเห็นดาวกวาง พวยพุ่งรุ่งราง อย่างสุริโยทัย จักเกิดศึกเสื่อ ไตเหนื่ออุวาย จึงแพพไพร ให้ม้วยมรณา ๑ เห็นดาวดวงนั้น เจ้าดั่งจันทร จึงแพยักษา ไหนดาวหามผี มีทั้งด้าวกา จับปากโลงมา ยักสาวอววย ๑ เห็นดวงดาวพอม (พร้อม) ดาวไก่อเข้าล้อม ปากพอมมากมาย ดาวบูชชขวาน อาจารย์ทนายไทย ปินี่ดริยฯ ขาวแพงนักหนา ๑ ดาวซุกแสงพร้า จักเกิดผู้ร้าย ทั่วทุกทิศา ดวงดาวโนนเลา ดาวเด้า ดาวปลา ปินี่ทนายว่า ปลาแพงเหลือใจ ๑ โนนดาวสะเภา มีใบมีเสา แสงเคล้าสุกไส ปินี่เกตรา จักมาพบไตรย โนนเลาดาวไถ โนญผิงขึ้นมา ๑ เห็นดาวลูกไก่อ ร่คมีสีไส ดุงดาวโนปรา(โนปลา?) โนนดาวจระเข้ เหมือนแลดาวมา ดางซางกัจงมา น้ำดาหล้ามไหล ๑ เห็นดาวทรงรด ส้อมสมี่สึด ระทดหลุทัย ดุงดั่งเครื่องทรง องคัยกแว่นไว้ แม่ลูกรองให้ พิไรเดิญมา

5.2 จิ้งจกตก ตัวอย่างดังคำประพันธ์ที่ยกมา

ต้นฉบับ	ถ่ายทอด
๑ โหรจิ้งกุ่มเกล้า ข้าพระพุทิจา พูลตามตำรา แมงสาบตีนจิก ตกตองราชา สรรพสิ่งมา โลกตองแหงโดย ผิดกข้างขวา ได้ลาภนักหนา พี่น้องไปไกลย แมนตกขางซ้าย จักมาหมองไญย ตกซึ่งหน้าไสย เทพไทบุชา ๑ ตกขางหลังไสย จักได้เป็นไญย ของหายนักหนา ตีนจกตกตอง พี่น้องจมา ตกโลกเกศา จักได้ชมเขย ๑ ตกตองมีตีน จักได้ทรัพย์สิน ชาวมามากมี นีตกตองชา พิสเอาพันปี จักได้มเหสี ยิ่งล้นพญไย ๑ แดเกรงจิงนั จักเสียที่รักของเก้าเทาไทย วันนีพระอา ยาตราหนไญโดย จักพ้นสบไย ได้ลาภนักหนา	๑ โหรจิ้งกุ่มเกล้า ข้าพระพุทิจา พูลตามตำรา แมงสาบตีนตจ(จิ้งจก) ตกตองราชา สรรพสิ่งมา ถูกต้องสิ่งใด ผิดกข้างขวา ได้ลาภนักหนา พี่น้องไปไกล แม้นตกข้างซ้าย จักมาหมองใหญ่ ตกซึ่งหน้าไซ้ จักได้เป็นใหญ่ ของหลายหนักหนา ตีนจกตกตอง พี่น้องจมา ตกถูกเกศา จักได้ชมเขย ๑ตกตองมีตีน จักได้ทรัพย์สิน ชาวมามากมี นีตกตองชา พิศเอาพันปี จักได้มเหสี ยิ่งล้นพันใจ ๑ แดเกรงจิงนั จักเสียที่รัก ของเก้าท้าวไท วันนีพระอา ยาตราหนใด จักพ้นสบไย ได้ลาภนักหนา

5.3 การเขม่น ตัวอย่างดังคำประพันธ์ที่ยกมา

ต้นฉบับ	ถ่ายทอด
๑ โหรจิ้งกุ่มเกล้า ข้าพระพุทิจา จักกราบพูลไทย ก็เม้งปากขาย จักได้ลาบไญย ก็เม้งเกล้าไสย ได้ลาบมากมาย ๑ ก็เม้งหัวไย เข้าจักนึกราย ขาช้พูลถวาย แก่พระราชา ก็เม้งเนตขวานัก คนรักมีคล้า ก็เม้งตีนขายมา ยิ่งบนถึงไทย ๑ แท้ก็เม้งทั้งสี่ แดลวนดีฯ เหนหมิเปญไหรย เสด็จทิคหนี่ จักมิโขไชย จักพ้นสบไย ได้ดังปรารถนา	๑ โหรจิ้งกุ่มเกล้า ข้าพระพุทิจา จักกราบพูลไท เขม่นปากซ้าย จักได้ลาภใหญ่ เขม่นเกล้าไซ้ ได้ลาบมากมาย ๑ เขม่นหัวใจ เขาจักนึกร้าย ข้าขอพูลถวายแก่พระราชา เขม่นเนตรขวานัก คนรักมีคลา เขม่นตีนซ้ายมา หลึงบนถึงไท ๑ ท้าวเขม่นทั้งสี่ แดลวนดีฯ เหนมิเป็นไร เสด็จทิคนี้ จักมิโขชัย จันพ้นสบไย ได้ดังปรารถนา

จากตัวอย่างคำประพันธ์ ที่ 5.1-5.3 สะท้อนให้เห็นว่า สังคมโบราณและสังคมปัจจุบันนั้นยังมีความเชื่อเกี่ยวกับโชคลาง ซึ่งเป็นความเชื่อที่เกิดจากความกลัวที่แสดงออกในรูปของความเชื่อทางศาสนา, ความเชื่อในเหตุการณ์เหนือจริง, การยื่นมือเข้ามาเกี่ยวข้องของสิ่งเหนือธรรมชาติ การปรากฏขึ้นของภูติผี หรือความมี

ประสิทธิภาพของเวทมนตร์คาถา การปลุกเสก การเชื่อในลางบอกเหตุ และการบอกเหตุล่วงหน้า จะเห็นได้จาก การอธิบายการเคลื่อนที่ของดวงดาว ลางที่เกิดจากสัตว์ การกระตุกหรือการเข้มนของอวัยวะต่างๆ ภายในร่างกาย โดยจะมีโหร หรือหมอใช้ปรากฏการณ์ต่างๆ เหล่านั้นทำนายหรือพยากรณ์เหตุการณ์ล่วงหน้า โดยองค์ประกอบทางโหราศาสตร์มักจำแนกได้ คือ 1) โหราศาสตร์ภาคคำนวณ 2) โหราศาสตร์ภาคพยากรณ์ ซึ่งพบว่ามีความเกี่ยวข้องกับโชคกลางบอกเหตุต่างๆ 3) โหราศาสตร์ภาคพิธีกรรม เช่น การสวดบูชาเทยานพเคราะห์ พิธีการสวดนวัคคาหยาสมธัมม์ 4) โหราศาสตร์ภาคปรากฏการณ์ เช่น จันทรุปราคา สุริยุปราคา แผ่นดินไหว 5) โหราศาสตร์พื้นบ้านเพื่อการสักรักรรม เช่น เสี่ยงทายคางไก่ การฟังเสียงฟ้าร้องเดือนสามขึ้นสามคำของคนอีสาน

6. อบายมุข

ปรากฏในคำประพันธ์ซึ่งบ่งบอกลักษณะนิสัยลูกท้าวเสนาทุกทั้งหก ที่หยอกล้อนางสีสุพัน ในขณะที่ออกเดินทางสู่เมืองปัญจาหลังจากที่ผล็กพระสังข์ศิลป์ชัยตกเวทตัวอย่างดังคำประพันธ์ที่ยกมา

ต้นฉบับ	ถ่ายถอด
๑ หกองค์ทรงม้าไป เหนนางไทกลับคืนมา ลงจากม้าอาชา มาปร้อมแก้วแล้วรับขวัญ ๑ ลูกหลังแล้วลูบหน้า สีสันทาวาสุพัน เหตุไหรยให้รักมัน ไปกับพ็ยารอนใจ ๑ สีวนาลเข้ายุคมี เหน้อยนักฤเจาเดินไป เช่นขึ้นอาชาไนย จักพาไปญังพารา ๑ เจ้าชาตเดินเข้าไป ยุคไปเชิญเข้ามา ขึ้นนั่งหลังอาชา ข่าจักพาเจ้าไทไป ๑ เจ้าจันจิงวามา แม่แมฟังทก้อง แม่ฟังข้าคบเพื่อนไชย เขาหาฤฤไลนไย - ขานีไสยตักหน้า ๑ สีจันจิงเขบอก ก็ชิบบอกเพื่อนมุสา สูปผินกินสุรา - ขานีตักว่าใครๆ สวนโลจิงเข้ามา พิศดูต่ายักั่วไป ทังนั้นหมันจิงไหรย - เบียแลไถยเหล่านักหนา ๑ นางฟังทก้องไชย ถอยลงไปไกลมรรดา ก็หยากจกทั้งหกมา - ญิกยอกขาหนาใครอวย	๑ หกองค์ทรงม้าไป เห็นนางไทกลับคืนมา ลงจากม้าอาชา มาปร้อมแก้วแล้วรับขวัญ ๑ ลูกหลังแล้วลูบหน้า สีสันทาวาสุพัน เหตุไรให้รักมัน ไปกับพ็ยารอนใจ ๑ สีวนาลเข้ายุคมี เหน้อยนักหรือเจ้าเดินไป เชิญขึ้นอาชาไนย จักพาไปยังพารา ๑ เจ้าชาตเดินเข้าไป ยุคไปเชิญเข้ามา ขึ้นนั่งหลังอาชา ข่าจักพาเจ้าไทไป ๑ เจ้าจันจิงวามา แม่แมฟังทก้อง แม่ฟังข้าคบเพื่อนไชย เขาหรือฤฤไลนไพบ์ - ขานีไสยตักหน้า ๑ สีจันจิงเขบอก กระชิบบอกเพื่อนมุสา สูปผินกินสุรา - ขานีตักว่าใครๆ ส่วนโลจิงเข้ามา พิศดูต่ายักั่วไป ทังนั้นหมันจิงไหร - เบียแลไถยเหล่านักหนา ๑ นางฟังทก้องไชย ถอยลงไปไกลมรรดา กระยาจกทั้งหกมา - ยิกยอกขาหนาใครอวย

จากคำประพันธ์สะท้อนให้เห็นว่าในสังคมหนึ่งๆ นั้นมักจะมีบุคคลที่ไม่พึงประสงค์ หรือไม่เป็นที่ต้องการคบหาสมาคมของคนในสังคม อาจเพราะพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตของเขาเหล่านั้น จากคำประพันธ์เป็นตัวอย่างที่ชัดเจนในลักษณะบุคลิกภาพที่ไม่พึงประสงค์ นิสัยที่สังคมรังเกียจ เช่น การไม่ให้เกียรติแก่สตรีเพศ การพูดหยาบโลน การโกหก การสูบบุหรี่ กินสุรา การพนันเบี้ย พนันไก่ การเล่นหูเล่นตา เจ้าชู้และการประจบสอพลอ ข้อสังเกตหนึ่งคือ การสูบบุหรี่ในสยามนั้น มีหลักฐานว่าถูกนำเข้ามาโดยฝรั่ง เมื่อปี 2364 (คริส เบเคอร์ และผาสุก พงษ์ไพจิตร. 2557 : 78-79) ในรัชกาลที่ 2 ช่วงที่ประเทศอังกฤษเข้ามาเจรจาทางพระราชไมตรี และเจรจาเรื่องการค้ากับไทย

7. การให้สินบน

ปรากฏในคำประพันธ์ตอนที่นายคำสาเถาถึงท่าเมืองปัญจาแล้วได้ข่าวว่าพระราชาได้น้องสาว (นางสมุนทา) กลับคืนจึงคิดจะนำผ้าสไบและช่องผมไปถวาย แต่ถูกกีดกันจากพี่น้องทั้งหกแต่การกีดกันครั้งนี้ไม่สำเร็จ นางเกสรสมุนทาจึงได้รับผ้าสไบและช่องผมที่เสี่ยงทายไว้กลับคืนมา พลันรู้ว่าพระสังข์ศิลป์ชัยยังมีชีวิตอยู่ นางเกสรสมุนทาจึงไปเล่าความจริงให้ท้าวเสนากุดฟัง ท้าวเสนากุดไม่เชื่อคำนางเกสรสมุนทาเพราะคิดว่าเสียจริต จึงสั่งเสนาให้หาหมอมารักษา แต่นางเวรี้ทั้งหกให้สินบนกับขุนเพชรเพื่อส่งต่อสินบนให้กับหมอต่างๆ ที่เข้ารักษานางเกสรสมุนทา ทำให้ นางเกสรสมุนทาอาละวาด เพราะไม่ได้เสียจริตดังที่หมอเหล่านั้นกล่าวอ้าง ตัวอย่างดังกล่าวประพันธ์ที่ยกมา

ต้นฉบับ	ถ่ายทอด
....สั่งเสนาให้ไปพลัน ○ หาหมอแกรศรราย หมอเส้นสายให้กอดขัน ที่ผืนนั้น ที่เชี่ยวชาญหาเอามา ○ อำมหาดรับองค์การ วิงลุลานจากขาลา ต่างคนต่างไปหา ขุนเพชรตามดัดไทรย ○ ทกนางผูลุณี รุคตักัดใจ จึงเรียกสาวสีนัย เอาทองให้ไปเร็วหว่า ○ เสียหม้ออันปรากฏ ดั่งแม่มดขุนเพชย่า ถาพาให้หมา ทักทวยวาทองผีไพร ○ สาวสรีรับเอาแก้ว รับทองแล้วก็แล่นไป แม่มดหมอหลวงใน ยูแห่งได้ไปเสาะหา ○ เอาทองจางถอนกัน สิ้นทั้งพันตามสนยา ตามคำนางสั่งมา เข้ารับวายุารอนใจ ขุนเพชยา แม่มดสุเขามา พระชนิดาเราเป็นไฉน ○ วาหนึ่งต้องโรคร้าย ถาเคราะห์รายทองผีไพร ...	...สั่งเสนาให้ไปพลัน ○ หาหมอแก้ฤทธิ์ร้าย หมอเส้นสายให้กอดขัน ที่ผืนนั้น ที่เชี่ยวชาญหาเอามา ○ อำมาตย์รับองค์การ วิงลุลานจากขาลา ต่างคนต่างไปหา ขุนเพชยา(เวชยา/แพทย์) ตามดัดไทรย ○ กนางผู้ชนนี้ รุคตักัดใจ จึงเรียกสาวสีนัย เอาทองให้ไปเร็วหว่า ○ เสียหม้ออันปรากฏ ดั่งแม่มดขุนเพชยา ถ้ำท้าวให้หมา ทักทวยว่าต้องผีไพร ○ สาวสรีรับเอาแก้ว รับทองแล้วก็แล่นไป แม่มดหมอหลวงใน อยู่แห่งใดไปเสาะหา ○ เอาทองจางถอนกัน สิ้นทั้งพันตามสัญญา ตามคำนางสั่งมา เขารับว่าอย่าร้อนใจ ขุนเพชยา แม่มดสุเข้ามา พระชนินุชาเราเป็นไฉน ○ ว่าหนึ่งต้องโรคร้าย ถ้ำเคราะห์ร้ายต้องผีไพร

จากคำประพันธ์แสดงให้เห็นว่า สะท้อนภาพสังคมยุคสมัยนั้น-ปัจจุบันว่า พฤติกรรมการให้สินบน ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่น่ารังเกียจนั้น แต่เป็นสิ่งที่ธรรมดาสามัญ มักเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้เสมอ โดยการใช้ทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดที่ให้แก่บุคคลเพื่อบังคับให้ผู้นั้นกระทำการหรือไม่กระทำการอย่างใดในตำแหน่ง ไม่ว่าการนั้นชอบหรือไม่ชอบด้วยหน้าที่ ปัจจุบันเราจะเห็นว่าการให้สินบนเพื่อกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งนั้นทั้งในทางลบและทางบวก เช่นในทางบวกคือการให้สินบนนำจับแก่เจ้าหน้าที่ให้จับตัวฆาตกรฆ่าข่มขืนเพื่อมิให้ฆาตกรดังกล่าวไปทำฆาตกรรมซ้ำซ้อนต่อเนื่อง ในทางกลับกันเช่นการให้สินบนต่อเจ้าพนักงานเพื่ออำนวยความสะดวกเป็นประโยชน์กับตนเองและพรรคพวกหรือใส่ความทำร้ายผู้บริสุทธิ์ที่ไม่รู้เรื่อง

8. การรักษาพยาบาล

ปรากฏในคำประพันธ์ตอนที่หมอที่ได้รับสินบนจากเมสีทั้งหกได้แก่งทำการวินิจฉัยโรคให้กับนางเกสรสมุนทา ตัวอย่างดังคำประพันธ์ที่ยกมา

ต้นฉบับ	ถ่ายถอด
....แมมตขุนเพชยา รับอภังการมาทูลพลัน พินิตพิศแฉมจน ศาตณรู้อยู่ในใจ ๑ ภักตรามาคือยู่ นางทั้งคูใหม่เป็นก็ไหร ได้ทองของออร์ทย จักทูลไปตตามสันยา ๑ หมอเทศทูนพระบาท ตองมีสาดกลางหิมวา หมอนวดทูลขึ้นมา ว่าเส้นสายรายนั้กไปย ๑ หมอยาทูนว่าเลียด กลุงดีเดียดให้หลงไหลย แมมตทูลเทาไทย วาเทพไนยเจ้าพูผา ๑ ถาวาไวซาไป เหนจักให้เสียกิริยา โหนเถาทูล ขึ้นมาว่าพระเคราะห์ร้ายย่าจรไกลย ๑ เทาฟิงเปนถ้วนถึ พระภูมิจิงตรัสไปย ไครรูวาเปนไฉนย จงแกไขให้เร็วหรา ...	แมมตขุนเพชยา รับอภังการมาทูลพลัน พิพิจพิศแฉมจน ศาตณรู้อยู่ในใจ ๑ พักตรามาคืออยู่ นางทั้งคู่ไม่เป็นกะไร ได้ทองของออร์ทย จักทูลไปตตามสันญา ๑ หมอเทีจทูลพระบาท ตองมีสาดกลางหิมวา หมอนวดทูลขึ้นมา ว่าเส้นสายร้ายหนั้กไป ๑ หมอยาทูลว่าเลียด พลุงดีเดียดให้หลงไหล แมมตทูลท้าวไท ว่าเทพไนยเจ้าภูผา ๑ ถ้าวาไวซ่าไป เห็นจักให้เสียกิริยา ไหรเฒ่าทูล ขึ้นมาว่าพระเคราะห์ร้ายย่าจรไกล ๑ ท้าวฟิงเป็นถ้วนถึ พระภูมิจิงตรัสไป ไครรู้ว่าเปนไฉน จงแกไขให้เร็วหรา

จากคำประพันธ์สะท้อนให้เห็นว่า การรักษาพยาบาลในสังคมคนโบราณที่เทคโนโลยีด้านสาธารณสุขยังไม่ทันสมัยนั้น สะท้อนว่า มีหมอที่มีหน้าที่และความชำนาญเฉพาะด้าน เพื่อรักษาพยาบาลให้กับผู้ป่วย ในหลากหลายด้าน เช่น หมอนวดใช้การจับเส้น นวดเพ้นในการรักษา หมอยาใช้สมุนไพร กระบวนการการรักษา

วินิจฉัยโรคต่างๆ ทางกาย แม้มดทำพิธีเชิญผีเรียกวิญญาณมาช่วยในการรักษาและหมอโหร จะคำนวณการขับเคลื่อนดวงดาวที่สอดคล้องกับชะตาชีวิตเพื่อพยากรณ์สาเหตุของโรคภัยไข้เจ็บ ซึ่งปัจจุบันนั้นหมอทั้งหลายที่กล่าวมายังคงมีบทบาทในทุกกลุ่มของสังคมไทย เป็นการรักษาทางเลือกให้กับผู้ป่วยซึ่งรักษาโดยแพทย์แผนปัจจุบันนั้นอาจไม่เป็นที่พอใจของผู้ป่วยบางราย จึงทำให้ต้องรักษาโดยใช้แพทย์ทางเลือกซึ่งในบางสาขาได้รับการยอมรับแล้วในปัจจุบัน เช่น หมอนวด หมอยา หมอฝังเข็ม ซึ่งผู้ป่วยบางรายอาจหายจากโรคได้ หรือบรรเทาอาการได้ในระดับหนึ่ง

9. ตลาด

ปรากฏในคำประพันธ์ตอนที่พระสังข์ศิลป์ชัยได้ขึ้นสิหิรา เทียวเล่นในป่ากับเทวดา เห็นกองทัพของท้าวแสนากูต พระสังข์ศิลป์ชัยได้เข้าเฝ้าและกล่าวถึงเหตุการณ์ทั้งหมดหลังตกเหวว่ามีพระอินทร์มาช่วยเหลือจึงรอดชีวิต หลังจากนั้นก็เชิญท้าวแสนากูตเข้าสู่เมืองของสังข์ศิลป์ชัยที่เทวดาเนรมิตทำผู้อ่านได้เห็นภาพวิถีชีวิตของชาวเมืองที่พระสังข์ศิลป์ชัยนิรมิตดังบรรยายในคำประพันธ์

ต้นฉบับ	ถ่ายทอด
๑ นิรมิตเปนราน ตลาดพิศาร เรือนรานลุดไป ทวงเทียวค้าขาย วุ่นวายอยู่ใน ชั้นนอกนับได้ เทพในหิมวา ๑ นางไทเทเวศ เจ้าจ้งอาเพศ ราษฎรอบารา ขายซึ่งผลไม้ ยิ่งได้คนนา ขายเข้า ขายปลา ผักหยาลอดไป ๑ ราษฎรอบเมืองหลวง แต่ล้วนเงินยวง ดงามสไหย นิมิตรูปร่าง ยิ่งยงตรงไตรง นุ่งหมกไทร วิจิตจหน้า ...	๑ นิรมิตเป็นร้าน ตลาดพิศาล เรือนร้านลุดไป ทวงเทียวค้าขาย วุ่นวายอยู่ใน ชั้นนอกนับได้เทพในหิมวา ๑ นางไทเทเวศ เจ้าจ้งอาเพศ ร้านรอบพารา ขายซึ่งผลไม้ ยิ่งได้คนนา ขายข้าว ขายปลา ผักหญ้าสดไป ๑ ร้านรอบเมืองหลวง แต่ล้วนเงินยวง ดงามสไหว นิมิตรูปร่าง ยิ่งอย่างตรงไตรง นุ่งหมกอะไร วิจิตรจหน้า

จากคำประพันธ์สะท้อนให้เห็นว่า ระบบตลาดแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการทางสังคมที่มีความสลับซับซ้อนเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากการแลกเปลี่ยนสินค้านั้นจะเงินตราเข้ามาใช้ หรือมีสินค้านานาประเภทจากแหล่งอื่นเข้ามาแลกเปลี่ยน ทั้งในท้องถิ่นเองหรือแม้แต่สินค้าจากต่างประเทศ ภาพตลาดตั้งแต่โบราณถึงปัจจุบันเป็นภาพที่ไม่แตกต่างกันมากนักคือความวุ่นวาย เพราะมีผู้คนไปจับจ่ายใช้สอย ซื้อหา แลกเปลี่ยน มีผู้คนหลากหลายชาติพันธุ์มาค้าขายประกอบอาชีพในตลาด ไม่เฉพาะพ่อค้าแม่ค้าเท่านั้น ยังมีกรรมกรแบกหาม ขอทาน ชาวไร่ ชาวนา นักบวช และอื่นๆ

บทสรุป

ภาพสะท้อนทางสังคมจากวรรณกรรมเรื่องสังข์ศิลป์ชัยที่เราได้นำเสนอและกล่าวมาข้างต้นนั้น เป็นมุมมองที่เป็นสามัญธรรมตาโดยผ่านระบบความคิดความทรงจำของผู้ประพันธ์ที่ได้ถ่ายทอดออกมาตามฉันทลักษณ์ มีกลวิธีการนำเสนอที่แตกต่างจากยุคสมัยปัจจุบัน หากแต่ภาพที่กวีได้นำเสนอนั้นถูกกลั่นออกมาจากประสบการณ์ที่ตนได้พบเห็นในยุคนั้นสมัยนั้น ซึ่งองค์ประกอบทั้งหลายที่กล่าวมา ไม่ว่าจะเป็นการเอาตัวรอด การพนัน พิธีกรรม ความเชื่อโชคลาง อบายมุข สินบน การรักษาพยาบาลและตลาด นั้นล้วนยังปรากฏอยู่ในระบบของสังคมวัฒนธรรมในปัจจุบันอยู่ ข้อค้นพบหนึ่งของพวกเราคือการสันนิษฐานเกี่ยวกับอายุของหนังสือชุดสังข์ศิลป์ชัยฉบับนี้มีความสอดคล้องกับประวัติศาสตร์สยามในเรื่อง “ผืน” ซึ่งเป็นสิ่งเสพติดอันเป็นผลพวงจากการที่สยามการเจริญราชนิยมติดกับประเทศตะวันตกในช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้น พ.ศ. 2364 ในสมัยรัชกาลที่ 2 จึงพออนุมานได้ว่า อายุเอกสารที่พบไม่น่าจะเกินสมัยรัชกาลที่ 2 แม้ว่าวรรณกรรมเรื่องนี้จะพบกระจายอยู่ในสมัยอยุธยาตอนปลายอยู่ก่อนแล้ว กวีอาจนำมาประพันธ์ใหม่โดยเพิ่มเติมประสบการณ์ ความรู้สึนึกคิดในยุคสมัยตนเพิ่มเสริมเติมแต่งโดยบันทึกไว้ในองค์ประกอบเชิงซ้อนเพื่อเสริมเรื่องราวของวรรณกรรมให้เสมือนจริงเพิ่มมากขึ้น แต่ยังคงใช้ขนบการเขียนและโครงเรื่องเหมือนเดิม

เอกสารอ้างอิง

- หนังสือชุดสังข์ศิลป์ชัย. รหัส อ.150.064. สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ. รับมาจาก นายวุ่น คงประดิษฐ์ บ้านแหลมเคียน หมู่ที่ 1 ตำบลเกาะแก้ว อำเภอมือง จังหวัดสงขลา.
- คริส เบเคอร์ และผาสูก พงษ์ไพจิตร. (2557). **ประวัติศาสตร์ไทยร่วมสมัย**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน.
- ชัชวาล โคตรสงคราม. (2550). **สุนทรียภาพในวรรณคดีลาวเรื่องสังข์ศิลป์ชัยและมหาเวสสันดรชาดก**. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. ภาษาไทย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ทรงวิทย์ พิมพ์กรรม. (2557). **สินไซ สองฝั่งโขง**. ขอนแก่น : ขอนแก่นการพิมพ์.
- ประคอง เจริญจิตรกรรม. (2541). **วรรณกรรมอีสาน:สังข์ศิลป์ชัย**. วิทยานิพนธ์ อ.ม. ภาษาไทย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ปรีชา พิณทอง. (2524). **สังข์ศิลป์ชัย**. อุบลราชธานี : โรงพิมพ์ศิริธรรม.
- พระครูธรรมสารสุเมณธ์ (คำพัน ญาณวิโร). (2547). **การศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมของพระพุทธศาสนาในวรรณกรรมอีสานเรื่อง สังข์ศิลป์ชัย**. วิทยานิพนธ์ พ.ม. พุทธศาสน์. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระอริยานุวัตร เขมจารี. (2530). **สังข์ศิลป์ชัย**. มหาสารคาม : อภิชาติการพิมพ์.
- พิทยา บุษรารัตน์. (2555). **โนราโรงครูตำบลท่าแค อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. ไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา. มั่น จงเรียน. (ม.ป.ป.). **สังข์ศิลป์ชัย**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิทักษ์อักษร.
- วราภรณ์ ตูนา. (2543). **โลกทัศน์วรรณกรรมอีสานเรื่องสังข์ศิลป์ชัย**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. ไทยคดีศึกษา : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ศิราพร ณ ถลาง. (2544). **ไวยากรณ์ของนิทาน : การศึกษาเชิงโครงสร้าง**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สีลา วีระวงส์. (2512). **สังข์ศิลป์ชัย**. บางกอก:โรงพิมพ์แสงศิลป์.
- อินสอน กันทะโล. (2546). **วิเคราะห์คำขอมของส่ผาคำ ของพระยาโลมาวิสัย**. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. ภาษาไทย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- กระดานสกา. เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม 2557. สืบค้นจาก [http://commons.wikimedia.org/wiki/File :- Pachisi-real.jpg](http://commons.wikimedia.org/wiki/File:-Pachisi-real.jpg).
- ความเชื่อไชยกลาง. เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม 2557. สืบค้นจาก <http://th.wikipedia.org/wiki/>.
- ประเพณีเลี้ยงผีเมือง. เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม 2557. สืบค้นจาก <http://www.m-culture.in.th/album/-150460/js/>.
- ประวัติมโนราห์. เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2557. สืบค้นจาก http://www.baanjomyut.com/library_2/-extension-2/history_alive/index.html.
- พิธีงานศพ - ลำดับขั้นตอนการปฏิบัติ. เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม 2557. สืบค้นจาก <http://ลอยอังคาร.blogspot.com/2013/11/funeral.html>.
- พิธีบายศรีสู่ขวัญ. เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม 2557. สืบค้นจาก <http://th.wikipedia.org/wiki/>.
- เล่นสกา. เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม 2557. สืบค้นจาก <http://topicstock.pantip.com/library/topicstock-/2009/03/k7653275/k7653275.html>.